

Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Milliyetçilik Mefkûresi, Vatanseverlik ve Millî Şuur

Alev KÂHYA BİRGÜL *

ÖZET

Türk Edebiyatının önde gelen isimlerinden ve Türk hikâyeciliğinin değerli simalarından Ömer Seyfettin, Millî Edebiyat ve Yeni Lisanın en ateşli savunucularındandır. Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp ile birlikte *Genç Kalemler* Dergisini çıkarmış, ağıdalı Osmanlıca yerine İstanbul halkının konuştuğu sade Türkçenin, yazı dili olmasını savunmuş; dildeki sadeleşmeyi, kültürel birliğin ve millî şuurun temeli olarak görmüştür. Türkçülük idealinin fikir adamlarındandır. 36 yıllık kısa yaşamına sığdırdığı, sayısız hikâye, makale ve şiirleriyle yeri doldurulamaz yazarlardandır.

II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında Balkanlarda subay olarak görevini yerine getirmiş, dolayısıyla siyasi ve toplumsal çatışmaların yakından tanığı olmuştur. Yazarın yaşadığı siyasi ve toplumsal çalkantı dönemi II. Meşrutiyet yılları, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı içerisindeki fırtınalı yılları kapsar. Osmanlı devleti işgal altında pek çok cephede yıllarca süren savaşlarda toprak kaybetmiş, idari, siyasi ve ekonomik olarak zayıf düşmüştür. İmparatorluk parçalanmakta, yıkılmakta, hatta yok olmak üzeredir.

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde bizzat şahit olduğu savaş, açlık ve yoksulluk gibi zorlu şartları işlemiştir. Yazılarıyla, savaş döneminde gerek halkın gerekse askerinin maneviyatında vatan müdafaasının gücünü ve azmini arttırmıştır. Eserleri, sadece edebî değil, aynı zamanda dönemin sosyolojik ve psikolojik durumunu yansıtan önemli bir kaynaktır.

Hikâyelerinde işlediği temel konularla devletin dağılma sürecinde moral desteği sunmuş, iman gücünü ve azmini yükseltmiştir. Vatan ve millet sevgisini ön plana çıkarmış, okuyucuda Türk kimliğine ait

*Dr., Sosyolog, Yüksek Kurum Uzmanı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara/Türkiye.
E- Posta: alevbirgul@gmail.com, ORCID: 0009-0008-7214-2370,
DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0436

gurur ve bilinç yaratarak millî kimlik şuurunu uyandırmayı hedeflemiştir. Batılılaşmanın getirdiği aydın-halk yabancılaşmasını ve aile kurumundaki yozlaşmayı anlatmış, dönemin toplumsal yaşamını eleştirmiştir. Eserlerinde ele aldığı kadın kahramanlarla ideal Türk kadını tasvir etmiş; karakterler üzerinden namus, ahlâk ve mücadeleci ruhu yüceltmıştır.

Siyasi boşluk, devletin gücünün zayıflaması, ekonomik zorluklar, toplumun dağılması duyarlı ve aydın insanları harekete geçirmiştir. Çaresizlik içinde kurtuluş için hal çareleri aranmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı; bu şartlar altında oluşan Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde işlediği vatan ve millet sevgisi, milliyetçilik mefkûresi ve millî şuur temalarını sosyolojik olarak analiz etmektir.

Ömer Seyfettin, eserlerinde işlediği vatanseverlik, millî şuur ve dil birliği gibi kavramlarla Türk milletinin dinamiklerini harekete geçirmeyi amaçladı. Millî kimliği kuvvetlendirmek, mücadele azmi ve cesaretini artırmak gayesiyle yazılarını kaleme aldı. O, eserleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra kurulacak olan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin fikri zeminini hazırlayan önemli bir fikir ve eylem adamıdır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki Kurtuluş Savaşı'nın fikri temelleri, Onun ve Genç Kalemler çevresindeki milliyetperver aydınların bu çalışmalarıyla atılmıştır. Yazarın eserlerinin sosyolojik yönü incelenerek sağladığı katkıyı vurgulamak, oynadığı rolü göstermek, önemini ortaya koymak esas hedeftir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, vatanseverlik, milliyetperver-

lik, millî şuur, millî mefkûre.

The Ideals of Nationalism, Patriotism, and National Consciousness in the Stories of Ömer Seyfettin

ABSTRACT

One of the leading figures in Turkish short story writing , Ömer Seyfettin is among the most valuable figures in Turkish literature and one of the most ardent defenders of National Literature and the New Language. Together with Ali Canip Yöntem and Ziya Gökalp, he published the *Genç Kalemler* magazine, advocating for the simple Turkish spoken by the people of Istanbul to become the written language instead of the ornate Ottoman Turkish; he saw the simplification of the language as the foundation of cultural unity and national consciousness. He was one of the intellectuals of the Turkism ideal. With countless stories, articles, and poems squeezed into his short 36 year life, he is one of those irreplaceable writers.

After the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, he served as a soldier in the Balkans, thus becoming a close witness to political and social conflicts. The period of political and social turmoil that the author lived through encompasses the years of the Second Constitutional Era, the Balkan Wars, and the turbulent period of World War I. The Ottoman Empire lost territory in wars that lasted for years on many fronts under occupation and became administratively, politically, and economically weakened. The empire was disintegrating, collapsing, and even on the verge of extinction.

Ömer Seyfettin wrote about the harsh conditions he personally witnessed in his stories, such as war, famine, and poverty. Through his writings, he boosted the morale of both the people and the soldiers during the war, strengthening their determination and resolve to defend their homeland. His works are not only literary but also an important source reflecting the sociological and psychological state of the period.

Through the fundamental themes explored in his stories, he provided moral support during the state's disintegration process, elevating the power of faith and determination. He emphasized love for the homeland and nation, aiming to awaken national identity awareness by fostering pride and consciousness in Turkish identity among readers. He described the alienation between the educated elite and the

people brought about by Westernization and the corruption within the family institution, criticizing the social life of the period. Through the female protagonists in his works, he depicted the ideal Turkish woman, exalting honor, morality, and a fighting spirit through his characters.

The political vacuum, the weakening of state power, economic difficulties, and the disintegration of society have spurred sensitive and enlightened individuals into action. In desperation, people are searching for ways to escape. The main objective of this study is to analyze, from a sociological perspective, the themes of love for the homeland and nation, the ideal of nationalism, and national consciousness that Ömer Seyfettin explores in his stories written under these conditions. Ömer Seyfettin aimed to mobilize the dynamics of the Turkish nation through concepts such as patriotism, national consciousness, and linguistic unity, which he explored in his works. He wrote his pieces with the goal of strengthening national identity and increasing the will to fight and courage. He was an important thinker and activist who laid the intellectual groundwork for the new Republic of Turkey that would be established after the Ottoman Empire. The intellectual foundations of the War of Independence, led by Gazi Mustafa Kemal Atatürk, were laid by his work and that of the patriotic intellectuals around him in the Young Pens circle. The main objective is to highlight the contribution made by examining the sociological aspect of the author's works, to show the role he played, and to reveal his importance.

Keywords: Ömer Seyfettin, patriotism, nationalism, national con-

sciousness, national ideal.

Giriş

Türk hikâyeciliğinin önde gelen isimlerinden Ömer Seyfettin'in Türk hikâyeciliğinin gelişiminde yeri ve önemi büyüktür. Türk Edebiyatının en değerli simalarından, Millî Edebiyat ve Yeni Lisanın en ateşli savunucularından, Türkçülük idealinin fikir adamlarındandır. Kısa yaşamına sığdırdığı, sayısız hikâye, makale ve şiirleriyle yeri doldurulamaz yazarlardandır. Osmanlı devleti işgal altında pek çok cephede yıllarca süren savaşlarda toprak kaybetmektedir. İdari, siyasi ve ekonomik olarak zayıf durumdadır. İmparatorluk parçalanmakta, yıkılmakta hatta yok olmak üzeredir. Yazarın yaşadığı siyasi ve toplumsal çalkantı dönemi II. Meşrutiyet yıllarından Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı içerisindeki fırtınalı dönemi kapsar. Ömer Seyfettin, babasının subay olması ve kendisinin de bu mesleği sürdürmesi sebebiyle döneminin olaylarına yakından tanıklık etmiştir. Savaş yılları ve bu dönemin toplumsal ve siyasi olaylarının etkisi eserlerine yansımıştır.

Siyasi boşluk, devletin gücünün zayıflaması, ekonomik zorluklar, toplumun dağılması duyarlı ve aydın insanları harekete geçirmiştir. Kurtuluş için hal çareleri aranmaktadır. Bu şartlar altında oluşan Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde işlediği vatan ve millet sevgisi, milliyetçilik mefkûresi ve millî şuur temalarını analiz etmek bu çalışmanın temel amacıdır. Yazarın eserlerinin sosyolojik ve psikolojik yönünü ortaya koymak onun fikirlerinin Kurtuluş Savaşının fikri temellerinin oluşmasında aldığı rolü göstermek, sağladığı katkıyı vurgulamak bu çalışmanın en önemli yönüdür.

Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında milliyetçilik ve vatan sevgisiyle millî şuurun oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşının oluşturduğu sosyal ve siyasi ortamda, iyi yetişmiş bir asker ve de bir aydın olarak tanıklıkları, onun hikâyelerinde milliyetçilik, vatanseverlik ve kültürel değerlerin merkezî temalar haline gelmesini sağlamıştır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde ele aldığı millî mefkûre, vatan sevgisi ve kadının toplumdaki rolü üzerinden millî kimlik şuru da bariz şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ömer Seyfettin: Hayatı ve Fikrî Gelişimi

Ömer Seyfettin (1884-1920), hikâyeci, şair, yazar, fikir adamı, subay, öğretmen, idealist bir eylem adamıdır. 1884 yılında, Balıkesir'in Gönen kasabasında dünyaya geldi. Babası Dağıstan'dan muhacir gelen bir Türk ailesinin çocuğu olan Binbaşı Ömer Şevki Bey'dir. 1892 yılında ailece İstanbul'a gelmişlerdir. Askerlik eğitimi ve görevleri Gönen, İstanbul, Edirne, İzmir,

Selanik, Manastır, Pirlepe ve Kuşadası'nda geçer. 1893'te Aksaray semtinde Mekteb-i Osmaniye adlı özel okulu, ardından Eyüp Askeri Rüştiyesini bitirir. 1903'te Mekteb-i Harbiye-yi Şahaneye (Harp Okulu) devam eder. Edebiyat merakı da burada gelişir ve ilk şiirlerini *Mecmuayı Edebiye*'ye gönderir. 1903-1906'da Mülazım-ı Sani olarak mezun olur ve Kuşadası Redif Taburunda görev alır, daha sonra İzmir Jandarma Er Okuluna öğretmen olarak atanır (Yılmaz 1998:4).

Balkanlar'daki Aktif Görev ve Esaret Dönemi

Meşrutiyetin ilânı üzerine merkezi Selanik'te bulunan üçüncü Ordu Nizamiye Taburlarına atanır. Ordu merkezinde, Manastır, Pirlepe, Köprülü ve Cumayı Bâlâ'da çeşitli askeri görevlerde bulunduğu sırada iki adet liyakat madalyasıyla ödüllendirilmiştir. 17 Nisan 1909'da 31 Mart ayaklanmasını bastırmak için gönderilen hareket ordusu ile İstanbul'a gelir, bir yıl sonra da ordudan istifa ederek Selanik'e geri döner.

Yeni Lisan ve Millî Edebiyat Hareketi

Millî Edebiyat akımının çağrısını, Selanik'te bulunan Ali Canip'e "Geliniz Canip Bey, edebiyatta ve lisanda bir ihtilal vücuda getirelim" diyerek yaptı. *Genç Kalemler Dergisi*'nin çıkışına zemini bu mektup sağladı. 1911 yılında başta Ali Canip ve Ziya Gökalp olmak üzere pek çok yazar tarafından, Türkçülük ve Yeni Lisan hareketinin bayraktarlığını yapacak olan *Genç Kalemler* dergisini çıkardılar. İlk sayıda Ömer Seyfettin, Yeni Lisan makalesiyle Bahar ve Kelebekler isimli hikâyesini yayınladı (Öksüz 1995:76). Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine yeniden silâh altına çağırılır. 1912'de Yunanlılara esir düşer. 10 ay Atina yakınlarında Naflıyon esirler kampında kalır. Esaret hayatının sonunda 1913 yılında serbest bırakılarak İstanbul'a döner. 1914 yılında *Türk Sözü* dergisinin başyazarlığına getirilir. Kaba-taş Sultaniyesi edebiyat öğretmenliğini kabul eder. 1920 yılına kadar da bu görevde kalır. 1915 yılında daha iyi çalışmak için rahat ve düzenli bir yuvaya, aile hayatına duyduğu ihtiyaç artar. Evlenmek ister. Doktor Besim Ethem Bey'in kızı Calibe Hanım ile evlenir. Aralık 1916'da Fahire Güner adlı bir kızları olur. Ancak evlilikleri uzun sürmez. Bir yıl sonra ayrılırlar. 1917-1920 yılları Ömer Seyfettin'in yazı hayatında en verimli devreyi teşkil eder. Vefatına kadar (6 Mart 1920 İstanbul) her hafta bir hikâye yazmakta ve bunları Yeni Mecmua ile Vakıf gazetesinde yayınlamaktadır (Yılmaz 1998:5).

Türk Edebiyatının değerli simalarından, Millî Edebiyat ve Yeni Lisanın en ateşli savunucularından, Türkçülük idealinin fikir adamlarından olan Ömer Seyfettin'in eserleri; Şiirler, broşürler, hatıralar, psikolojik kitaplar,

tiyatrolar, fikri eserler, romanlar, hikâyeler, tercümeler, yazılar, tenkit ve makaleleri yayınlandı, bu günlere miras olarak intikal etti (Tural 1984: 12). 138 hikâye, 21 mini hikâye, 7 tiyatro eseri, bazıları tamamlanamayan 7 roman, 1 müstakil masal, 71 adet şiir, 81 adet makale, 30’a yakın yazı ve siyasi-aktüel gazete fıkrası ile *Kalevelâ ve İlyada* başta olmak üzere manzum, mensur tercümeler yayınlamış olan bir Türk yazarıdır. Hikâyeleri on cilt kitap halinde derlenmiştir. Bunlar: “Efruz Bey, Bomba, Kaşığı, Diyet, Yalnız Efe, Pembe İncili Kaftan, Kızıl Elma Neresi, Perili Köşk, Yüksek Ökçeler ve Harem”dir (Cumbur 1985:34).

Mustafa Kemal nesli diye adlandırdığımız 1880’li yıllar Türk milletinin dilinde, edebiyatında, sanatında, kültüründe, devlet yapısında, kısaca devletin gelecekteki kaderinde az, çok söz sahibi olmuş ve rol oynamış bir neslin doğuş dönemidir. Bunların birçoğu askeri okullardan yetişmiştir. En az bir yabancı dile hâkimdir. Edebiyatla, sanatla, müzik, şiir ve hikâye yazmakla ilgilenmişlerdir. Araştırmacı ruha sahip bu nesil iyi bir terbiyeden geçmişlerdir. Devletin gidişatıyla yakından ilgilenmişlerdir. Aynı dönemin evlatları memleketin içinde bulunduğu şartlarda yaşamış aynı çağa tanıklık etmişler, toplumun sorunlarıyla dertlenmiş çözüm yolları üretmeye çalışmışlardır. Kendilerini sürekli geliştiren bu gençler içinden bir döneme damgasını vurmuş değerli aydınlar yetişmiştir (Kâhya 1992: 200-231).

İşte Ömer Seyfettin de bunlardan biri olarak, önce Rumeli gazetesinde ve *Kadın, Bahçe* dergileri ile 1911 yılında Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp ile beraber çıkardığı *Genç Kalemler* dergisinde Yeni Lisan akımına öncülük eden yazılar yazmaya başladı.

Ömer Seyfettin’in hayatının 14 yılı İstanbul’da geçmiştir. Bu dönem O’nun en verimli yılları olmuştur. *Mecmua-i Edebiye* dergisine şiirleriyle katılmıştır. Ömer Seyfettin’in ilk hikâyesi Tenezzüh 1902 yılında *Sabah* dergisinde yayımlanmıştır. Ağdalı, halk tarafından anlaşılmasız Osmanlı diline karşı arı, duru sade, halkın konuştuğu Türkçeyi savunarak, millî kimliğin ve şuurun oluşması için millî dil anlayışıyla şiir, hikâye, makale, fıkra, hatıra, roman ve tiyatro türü üzerinde devamlı yazdı. Komutanlık ve öğretmenlik yaptığı dönem gençlerle birebir ilgilenmiş onların fikir ve faaliyetlerine yakından şahit olmuştur. Fransızcasını geliştirme imkânı bulduğu bu dönemde *dil* kavramıyla yakından ilgilenmiş Türkçe ve millî edebiyat konusunda kendini geliştirmiştir. Trablusgarp ve Balkan savaşı sırasında aktif olarak orduda yer alması, esir düşmesi ve İstanbul’a dönüşünde bir edebiyat çevresi içinde yer alışı ona zengin bir malzeme sunmuştur. Kendi hayat tecrübelerini yazı hayatına aksettirebilmiştir. Hikâyelerinde, millî ve sosyal değerlere yabancılaşmış, kendi manevi dünyasından uzaklaşmış

farklı hayat tarzlarına özenen insanları tasvir eder.

Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliği: Millî Şuur ve Vatanseverlik Mefkûresi

Ömer Seyfettin II. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemin siyasi ve toplumsal çalkantılarına hem asker hem de aydın olarak yakından tanıklık etmiştir. Özellikle Balkan Savaşları sırasında asker olarak görev yapması savaş sırasında gördükleri ve yaşadıkları, daha sonraları yazacağı hikâyelere, edebî görüşüne Türkçülük idealine hatta tüm hayatına yön vermiştir (Ziya Gökalp 1986: 21-23).

Milliyetçilik Mefkûresi ve Yeni Lisan

Ömer Seyfettin'in eserlerinin temelini, Balkan Savaşları sonrasında önemi giderek artan Türkçülük düşüncesi oluşturur. Bu fikirler, imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinde dağılmak üzere olan devletin millî kimliğini kuvvetlendirmek ve mücadele azmini artırmak amacını taşır (Ülken 1979: 15).

Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp ile birlikte *Genç Kalemler* dergisini çıkarmış Yeni Lisan hareketini başlatmış, bu hareketle, üç dilden mürekkep ve halk arasında konuşulmayan ve anlaşılmayan ağdalı Osmanlıca yerine İstanbul halkının konuştuğu sade Türkçe'nin yazı dili olmasını savunmuş; böylece toplumun birbirini daha iyi anlaması ve birlik olması için dildeki sadeleşmenin öncülüğünü yapmıştır. Yeni Lisanı kültürel birliğin ve millî şuurun temeli olarak görmüştür.

Hikâyelerinde Temalar ve Sosyolojik Yansımalar

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde bizzat şahit olduğu savaş, açlık, yokluk, kıtlık, yoksulluk ve ölüm gibi zorlu şartları işlemiştir. Bu eserler, sadece edebî değil, aynı zamanda dönemin sosyolojik ve psikolojik durumunu yansıtan önemli bir kaynak niteliğindedir. Özellikle Ziya Gökalp'le tanışıklığı Ömer Seyfettin'i memleket meselelerine yönlendirmiştir.

Hikâyelerinden bazıları işledikleri temel konulara göre şu şekilde kategorize edilebilir:

- **Vatan ve Millet Sevgisi:** Başını Vermeyen Şehit, Pembe İncili Kaftan, Forsa gibi hikâyelerde devletin dağılma sürecinde moral desteği sunmuş, iman gücünü ve vatan müdafaasının azmini ön plana çıkarmıştır.
- **Millî Kimlik Şuuru:** Primo Türk Çocuğu, Bir Çocuk Aleko gibi hikâyelerle, bireylerin kendi manevi dünyalarından uzaklaşarak yabancı kültürlerle özenmesini eleştirmiş; okuyucuda Türk kimliğine ait gurur ve bilinç uyandırmayı hedeflemiştir.
- **Toplumsal Eleştiriler:** Batılılaşmanın getirdiği aydın-halk yaban-

cılaşmasını, Bahar ve Kelebekler ile aile kurumundaki yozlaşmayı anlatmıştır. Primo Türk Çocuğu ve Fon Sadriştayn'ın Oğlu adlı hikâyelerinde aile düzeninin sağlanması için aynı millete mensup kişilerin evliliğini savunarak, yabancı evliliklerin kimlik sorununa yol açtığını göstermiştir.

- **Kadın Kahramanlar:** Eserlerinde ideal Türk kadını tasvir etmiş; Yalnız Efe'de Kezban ve Beyaz Lale'deki La'li gibi karakterler üzerinden namus, ahlâk ve mücadeleci ruhu yüceltmıştır, kadının toplumda bir birey olarak yer almasının gerekliliği ve hakları olduğunu savunmuştur (Ömer Seyfettin 2020:189-249).

Ömer Seyfettin, eserlerinde işlediği vatanseverlik, millî şuur ve dil birliği gibi kavramlarla Türk milletinin dinamiklerini harekete geçirmeyi amaçlamıştır. O, eserleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra kurulacak olan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin fikri zeminini hazırlayan önemli bir düşün ve eylem adamıdır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaşı, destekçisi ve yol arkadaşı olmuştur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki Kurtuluş Savaşının fikrî temelleri, onun ve Genç Kalemler çevresindeki milliyetperver aydınların bu çalışmalarıyla atılmış ve desteklenmiştir (Kâhya 1992: 200-231).

Eserlerinin Genel Yapısı

Eserleri; hikâye, roman, makale, şiir vb. gibi çeşitlilik gösterir. Özellikle savaş yıllarında yazdığı hikâyeleri millete manevi destek sağlama görevini üstlenmiştir.

Tarihi hikâyeleri, geçmişin kahramanlıklarının hatırlatılması, tarih ve coğrafya birliğinin yüceltildiği, millî şuur uyandıran hikâyelerdir. Ömer Seyfettin'in hikâyeleri tarihi olaylarla eş zamanlı olarak belirir. “Bomba, Beyaz Lale, İrtica Haberi, Hürriyet Bayrakları, Primo Türk Çocuğu” bu nevidendir. Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı hikâyeler hem imparatorluğun güçlü zamanına özlem hem de o zamanki dağılma sürecine bir moral desteği niteliğindedir.

Devlet, millet ve vatan sevgisi, cihat anlayışı ve iman gücünün anlatıldığı bu hikâyeler “Başını Vermeyen Şehit, Pembe İncili Kaftan, Kütük, Vire, Forsa, Kaç Yerinden, Teke Tek, Kızıl Elma Neresi ve Nadan”dır. Bu hikâyelerin yanı sıra toplumun taassubunu ve İslâm'ı yanlış yorumlamaktan kaynaklanan olayları konu aldığı “Büyücü, Türbe, Kurbağa Duası, Kesik Bıyık, Eleğimsağma” gibi hikâyeleri de mevcuttur (Yılmaz 1998:8).

Millî Kimlik Şuuru

İyi yetişmiş bir vatansever asker olan Ömer Seyfettin, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Balkan Savaşlarında ve I. Dünya Savaşına kadar geçen sürede gerek cephe gerek cephe arkasında görev yapmıştır. Dolayısıyla siyasi ve toplumsal çatışmaların yakından tanığı olmuş, dönemin siyasi, toplumsal ve ekonomik olaylarının birebir içinde yaşamıştır. Savaşın açlık, yoksulluk ve ölüm demek olduğunu görmüştür. Ömer Seyfettin, birçok eserinde savaş yıllarında yaşanan olayları hikâyelerine konu edinmiştir. Vatan ve milliyet kavramlarını milliyetçi bakış açısıyla kaleme almış, içinde bulundukları şartlarda Türklerde millî kimlik ve millî şuuru uyandırmak ve kuvvetlendirmek gerektiğinin ve öneminin tam anlamıyla farkına varmıştır.

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte, siyasal alanda bir yenilik hareketi başlamış ve batılılaşma sürecine giren geleneksel toplum -tüm dünyada olduğu gibi- ulus devlet olma yoluna girmiştir. Bu geçiş sürecinde toplumun değerlerindeki değişmeyi görmüş, millî kimlikten uzaklaşan aydın-halk yabancılaşmasını ve başta aile kurumu olmak üzere savaşın meydana getirdiği değişimi eserlerinde yansıtmıştır (Kâhya 1992: 200-231).

Balkan savaşları ve dört yıl süren birinci dünya savaşında hızla toprak kaybeden imparatorluk dağılma sürecine girmiştir. Batılılaşma ile birlikte devlet idaresinden başlayarak halka doğru inen, kendi millî kimlik ve şuurundan uzaklaşma, tutum, davranış, zihniyet, ahlâk ve değerlerde ciddi bir erozyon ortaya çıkmıştır. İş gücünü savaşlarda yitiren ve fakirlikle mücadele eden Türk toplumunda ekonominin ahlâk, değerler, inanç, tutumlar ve yargılar gibi manevi unsurlara doğrudan etkisi olduğu görülmüştür. Ekonomik sıkıntıyı en fazlasıyla yaşayanlar ise erkekleri cephede savaşta olan kadınlar ve çocuklar olmuştur. Bu da aile ve değerlerde bir yozlaşma, yabancılaşma ve değişim meydana getirmiştir (Kâhya 1992:200-231).

Ömer Seyfettin'in eserleri sosyolojik olarak incelendiğinde onun milliyetçi vatansever bir şahsiyet olduğu, yaşadığı zorlu dönemde halkın içinde bulunduğu kötü koşulların içinden çıkabilmesi için çözüm yolları olarak yine kendi milletin değerlerini ön plana çıkardığı görülür. Yazılarıyla hem bir durum tespiti yapmış hem de millî bilinci kuvvetlendirmiştir.

1914 yılı I. Dünya savaşının başlangıç yılıdır. Bu tarihten sonra Ömer Seyfettin siyasi ve sosyal konulu eserlerine hız vermiştir. Çağının sosyal ve siyasal olaylarına belirli bir açıdan bakmış, inandığı ve doğru bulduğu fikirleri samimiyetle savunmuştur. Sanatı, içinde bulunduğu toplumun sorunlarına tercüman olmak ve içinde bulunduğu durumdan kurtaracak fikirleri, yansıtmak ve yaymak amacıyla icra etmiştir.

Devletin toprak kaybının devam etmesi, iç isyanların ve bağımsızlık hare-

ketlerinin artması ile siyasi zafiyet baş göstermiş, savaş sonucu fakirlik ve açlıkla yüz yüze gelen insanların hayatta kalma çabası ile beraber, değişen değerler, tutumlar, yargılar, inançlar ve ahlâk karşısında toplumsal yapıdaki değişimi görmüş, sosyal meseleleri ağırlıklı olarak işlemiştir. Yeni fikirlerin, köklü ve oturmuş fikirlerle yaşadığı çatışma gibi, geleneksel bir topluma yerleşmeye başlayan yeni dil, yeni düzen ve yeni bir yaşam tarzının etkilerini anlatmaya çalışmıştır. İdealsiz ve topluma yabancı aydın tipi için Efruz Bey'i, Batılılaşma ile birlikte bireylerin ve toplumun geçirdiği değişimi anlatmak için Cabi Efendi tipini anlatmıştır (Ömer Seyfettin 1988: 15).

Geleneksel bir toplum olan parçalanmış ve dağılmış Osmanlı Devleti çözümlenip dağılmak üzereyken Batı'nın siyasi sistem, kurum ve kanunlarına uyum sağlayabilme çabasında olan halk, Türkçülük idealini ortak bir değer olarak görmüş ve onun etrafında toplanmıştır. Savaş koşullarında vatanseverler faaliyete geçmiştir. Bir devleti bir arada tutabilecek siyasi unsur güçlü bir otoritenin var olmasıyken yöneticiler bundan uzaklaşmış fedakâr, dürüst ve vazife duygusuna sahip vatandaşlar cesur, mert ve iman duygusu ile savaşan askerlerin sevk ve idaresiyle vatanın kurtuluşu için bir araya gelmiştir. Ömer Seyfettin'in Türkçülük fikrini ve millî şuurunu uyandırmaya yönelik hikâyeleri arasında "Primo Türk Çocuğu, Fon Sadriştayn'ın Karısı, Fon Sadriştayn'ın Oğlu, Bir Çocuk: Aleko, Nakarat, Bir Kayışın Tesiri" sayılabilir (Ömer Seyfettin 2020:189-249).

Vatan Müdafaasında Kadın Gücü

Savaş dönemi ve sonrası ekonomik sıkıntıyı en çok hissedenler kadınlar olmuştur. Dul kalan ve geçim derdine düşen kadınlar zor koşullara rağmen inançlı, ahlâklı, namuslu bir hayatı tercih etmişlerdir. Ömer Seyfettin aile kurumunun önemini fark etmiş, evlilik konusunda hem bireysel hem toplumsal mutluluğu ön plana alarak sosyal düzenin sağlanabileceğini vurgulamıştır. Hikâyelerinde kadın-erkek ilişkisi, toplumun kadına bakışı, kadınların toplumsal rolü, kadınların eğitimi, ideal Türk kadınının nasıl olması gerektiği gibi konular üzerinde durmuştur (Kâhya 1992:200-231).

Yazarın, millî kimliğin temelini oluşturan aile ve ahlaki değerler konusundaki "alaturka" ve "alafranga" tiplerin eleştirisi Bahar ve Kelebekler, Harem hikâyelerinde ele alınır. Ömer Seyfettin, Doğu ile Batı arasında kalan bireylerde çok kültürlü etkilerin topluma nasıl zarar verdiğini anlatmaya çalışmıştır. İdeal bir kadın bulunmadığından kendi toplumunun diline, sanatına, edebiyatına yabancı kadınlar olduğundan bahsedilir. Farklı kültür ve dinlere mensup yabancı kadınlarla yapılan evliliklerin yol açtığı kimlik sorunu Primo Türk Çocuğu, Fon Sadriştayn'ın Oğlu gibi hikâyelerde ele alınır. O, millî aile modeli ile eğitilmiş ve ahlâklı kadın tipini savunur. Aile

ve toplumsal değerlerdeki değişim, batılılaşma ve yabancılaşma eleştirileri hikâyelerinde ön planda yer alır (Kâhya 1992:200-231). Ömer Seyfettin, birey mutluluğunu esas almasına rağmen toplumun düzeninin ise aile kurumu ve evlilik ile sağlandığını Horoz ve Dünyanın Nizamı hikâyelerinde anlatır. Hem evliliği hem boşanmayı sosyal düzenin bir teminatı olarak görür. Ömer Seyfettin, evlilik konusunda görücü usulü evlilikleri, eşler arasındaki yaş ve milliyet farkını, harem ve selamlık uygulamasını eleştirir. Eşini seçme hakkını, eşlerin evlenmeden önce birbirlerini görmesi, tanınması gerektiğini savunur. Harem ve Bir Temiz Havlu Uğruna hikâyelerinde bu usulün nasıl kötüye kullanıldığı anlatılır. Peçeye ve çarşafa da aynı gerekçelerle karşıdır. Ona göre her şey açık ve net olmalıdır (Kâhya 1992:200-231).

Ömer Seyfettin, toplumsal menfaati göz önünde tutar. Farklı kültürlerle, ayrı dinlere, ayrı terbiyelere mensup ailelerin çocuklarının yaşadığı kimliksizlik ve şüursuzluk sorunu toplumda mutsuzluğa yol açmaktadır. Ona göre, sağlıklı aile, aynı millete mensup kişiler tarafından kurulmalıdır. Mutlu ve idealist gençler bu tip aileler tarafından yetiştirilebilmektedir (Kâhya 1992: 200-231).

İdeal Türk Kadını ve Aile Kurumu:

Ömer Seyfettin'in yücelttiği kadın kahramanları ahlâklı, namuslu ve dini bütün inançlı kadınlardır (Kâhya 1992:200-231). Savaş yıllarında yaşanan bunalımlar dahi bunu değiştirememiştir. Ailenin ve toplumsal düzeninin teminatı bu kadınlardır.

Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Aka Gündüz, Ziya Gökalp, gibi yazarların da yer aldığı Yeni Lisan hareketini yürüten sanat ve fikir adamlarıyla birlikte *Genç Kalemlerde* Türkçülük, millî şuur ve millî kimlik adına önemli çalışmalar yapmıştır. *Genç Kalemler*in esas amacı Türkçe'nin sadeleşmesi, arı, duru sade Türkçe ile yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkı kaldırmak böylelikle ortak anlaşılır bir dil kullanarak halkın aydınlanmasına katkı sağlamaktır (Ziya Gökalp 1976: 89). *Genç Kalemler* 'in Balkan Savaşları'nın başlamasıyla dağıtılması üzerine Ömer Seyfettin, *Türk Sözü* dergisinde Türkçü düşüncenin söz yazarlığını yapmaya devam etti. *Yarınki Turan Devleti* başta olmak üzere savaş yıllarındaki tüm eserlerinde vatan ve millet kavramını esas almıştır. Ona göre, vatan ve millet ayrılamaz bir bütündür. Vatan toprağı üzerinde yaşayan Türk milleti bu farkındalıkla hareket etmeli, millî benlik ve millî şuuruna sahip çıkmalıdır.

Ömer Seyfettin, toplumsal, sosyal, siyasi ve ekonomik sorunların iç içe geçtiği Türk tarihinin önemli ve buhranlı bir dönemini yaşayarak görmüştür. Milletin ortak bir mefkûre etrafında birleşmesinin gereğini ve önemini anlayarak Türkçülük ve Milliyetçilik hareketini ortak mefkûre olarak kabul

etmiştir. Yazılarıyla millî devlet fikrine zemin hazırlayarak, millî bilinci kuvvetlendirmek, yurdun savunmasında mücadele azmi ve cesareti vermek için öncülük etmiştir. Milliyetçilik mefkûresine sahip arkadaşları ile birlikte İmparatorluk'tan sonra kurulacak yeni Türk devletinin fikri zeminini hazırlamıştır (Kâhya, 1992).

Türkçülük Programının Temel Unsurları

İdeal (Mefkûre)

Ömer Seyfettin'in düşünce dünyası üzerinde etkili olan en büyük isim hiç şüphesiz Ziya Gökalp'tir. Ömer Seyfettin'de halk unsurlarına yönelmeyi sağlayan Ziya Gökalp'ın "Türkçülük Programı" ve *Turan Manzumesi*'ni yazarak neşretmesidir. Ziya Gökalp ile olan fikrî etkileşimi Türkçülük idealinin temellerini oluşturur. Yeni Lisan davası Türkçülük hareketinin de bir parçası olur. Hars ve mefkûre kavramlarını ve temasını hikâyelerinde işlemiş, halka yönelme konusunda destanları ve tarihi incelemiştir (Ziya Gökalp 1965:234).

Devletin ve milletin kurtuluşu amacıyla kurtarıcı bir mefkûre arıyorlardı. Ömer Seyfettin'e göre ideal; Toplumların birlik, bütünlük ve devamını sağlayabilecek ortak fikirler üzerinde birleşmektir. O dönemde, *Türk Yurdu* ve *Türk Sözü* dergilerindeki yazılarıyla bu davaya hizmet etti. Ona göre, Millet mefhumu ortak bir lisanı konuşan ve ortak bir kültürü olan dil, ideal ve his birliğinin şuuru içinde aynı kimliğe bürünmüş insanlardan oluşmalıydı. Hikâyelerinde millî ve sosyal değerlere yabancılaşmış kendi manevi dünyasından uzaklaşmış farklı hayat tarzlarına özenen insanları tasvir etmiştir. Ömer Seyfettin milliyet şuurunu bu nedenle hikâyelerinde uyandırmaya çalışmıştır.

Primo Türk Çocuğu adlı hikâyede Primo'nun konuştuğu Orhan, Türklerin sahip olduğu ve şimdi Trablusgarp savaşıyla ellerinden alınmak istenen mekânları ona hatırlatarak Primo'da bir bilinç uyandırmaya farkında olmadığı Türk kimliğini keşfetmesini millî şuurun yanında bir gururun oluşmasını sağlamaya çalışır.

Bir Çocuk Aleko hikâyesindeki millî şuurunu yine küçük yaşta idrak edecek olan diğer bir kahraman Ali'dir. Ali çok iyi bildiği Rumca sayesinde, Rumların kafilesine katılarak güvenli bir şekilde Gelibolu'ya gitmeyi planlar. Onlara isminin Aleko olduğunu söyler. Bu küçük Türk çocuğunun da millî şuurunu kafiledaki papazın İstanbul'un alınacağını ve bütün Türklerin öldürüleceğini söylemesi ile uyanır. Ali ise Rumların bu fikirlerinden habersiz -birlikte yaşama kültürüne sahip bir millet olarak- köylerindeki hocanın onlara Hristiyanların da Allah kulu olduğunu, onlara kötülük yapmamak gerektiğini söylediğini hatırlar (Ömer Seyfettin, 2020:249).

Tarih Şuuru ve Turan Mefkûresi

Ömer Seyfettin, subay olarak Rumeli/Balkanlar'da görev yaparken savaş koşullarında tanık olduğu acıları baskı ve zulümleri sosyal hayatın olumsuz yönlerini hatırat ve günlüklerine yazmış ve bunlara dayanarak hikâyelerini kaleme almıştır.

Tarih şuurunu meydana getiren geçmiş, toplumu atalarının mirasını, geçmişin anılarını aramaya yönlendirir. Osmanlı'nın yıllar süren savaşlarda aldığı yenilgiler, toprak kaybı ve ihanetler buna bağlı olarak halkta bozulma ve yozlaşmanın başlaması, yıkılmış millî gurur aydınlar arasında millî farkındalığın ortaya çıkmasına sebep olur. Geçmişin başarıları, geleceği kurtarmak daha sonrasında ise yeniden kurmak için gündeme getirilmelidir.

Ömer Seyfettin, milletin dinamiklerini harekete geçirmek için Türk toplumunun temel tarihi kaynaklarını Turan hikâyeleri ve Kızıl Elma ülküsüyle Türkçülük fikrini birlikte ele almış bu değerler millî şuuru, millî kültürü kuvvetlendirmek için bir itici güç olmuştur. Turan fikri onda dil ve kültüre dönük bir birlik şeklindedir. Millet dil, din ve hars birliği temeline oturmuştur (Ömer Seyfettin 1988: 15).

Ömer Seyfettin, Türkçe'nin toplumsal iletişim aracı ve millî kimliğin en önemli temel unsuru olduğunu fark ederek hikâyelerinde devamlı olarak bunu işlemiştir. Türk millî kimliğini oluşturan vatan, dil, din, örf-âdet ve ahlâkî değerler birliğini hemen bütün eserlerinde ön plana çıkarmak onun ülküsü olmuştur. Dil, din, gelenekler, semboller, mitler ve tarih şuuru-nu aşılacak olan bütün meselelere dikkat çekmiştir (Nirun ve Özönder 1990:251-264).

Vatan Müdafaası ve Kahraman Askerler

Ömer Seyfettin, Türkçülüğü, tarih ve coğrafya şuurunu, millî şuuru o günkü savaş koşullarında Türklerin özündeki “askerlik” ile vurgulamaya çalışmıştır. Ona göre, Türkler asker karakterli bir millettir. Dayanıklı, dirayetli, mücadeleci ve kahramandır. Vatan uğruna her fedakârlığı yapan yiğit bir savaşçı, inançlı bir Türk kahramana ihtiyaç duyulmaktadır. İşte vatan sevgisi etrafında birleşenler, millî şuurla biz olmaya ve ortak mefkûreye koşmaya hazır hale gelecektir. Bunun fikri tohumları ekilirken Kurtuluş Savaşı ruhunun habercisi, önderi Mustafa Kemal de ortaya çıkmıştır (Kâhya 1992:200-231).

Ömer Seyfettin, Türk toplum ve devlet geleneğinin yeniden ortaya çıkışı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda örgütlü hareketin başlaması için fikri temellerin oluşmasında rol oynamıştır. Fikir ve yazılarıyla Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaşı, yoldaşı milliyetperver bir eylem adamıdır.

Aynı dönemin şartlarında yaşamış ve aynı duygu ve düşüncelerle hareket etmişlerdir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, o dönemin milliyetperver vatan evlatlarının desteğiyle vatan savunması için önderlik yapmış ve cemiyetleri, dernekleri aynı hedef doğrultusunda sevk ve idare ederek Millî Mücadele-yi başlatmıştır. O, Türk milletine yeniden hürriyet ve istiklâlî tattırmış bir kahramandır (Nirun 1978:123).

Sonuç ve Değerlendirme

Ömer Seyfettin'in eserleri, özellikle yazdığı hikâyeler, Türk toplumunun bir devrini anlatan önemli kaynak niteliğindedir. Ömer Seyfettin'in hikâyeleri aracılığıyla parçalanmış bir imparatorluktan millî bir devlete geçiş sürecinde Türk toplumunun fikri ve manevi altyapısını hazırlayan bir görev üstlendiği açıkça görülmektedir. Yazılarıyla millî bilinci kuvvetlendirme, mücadele azmi ve cesareti verme hedefinde başarılı olmuştur. Türkçülük mefkûresiyle, Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Kurtuluş Savaşı ve kurulacak yeni Türk devletinin (Türkiye Cumhuriyeti Devleti) fikri temellerini atan şahsiyetlerden biridir. Ömer Seyfettin hiç kuşkusuz ömrü boyunca milliyetperver bir eylem adamı olarak Türk tarih ve edebiyatındaki doldurulamaz yerini almıştır (Kâhya 1992:200-231).

Ömer Seyfettin, Türk milletinin tarihsel ve kültürel mirasını hikâyeleriyle bugüne taşıyan öncü bir yazardır. Milliyetçilik fikrini halktan, savaşımlardan ve gerçek hayattan örneklerle işlemiş; dilde sadeleşme ve halkla bütünleşme ideallerini edebiyatın merkezine yerleştirmiştir. Onun eserleri, sadece birer edebî ürün değil, aynı zamanda dönemin sosyal, siyasi ve kültürel belgeleridir. O sadece bir fikir adamı ve yazar değil içinde yaşadığı dönemin sorunlarını analiz etmiş ve çözümler önermiş iyi bir sosyologdur. Ömer Seyfettin'in Türk milliyetçiliğine katkısı, çağının sosyal değişimleriyle olan ilişkisi, halk dili ve millî değerlerin aktarımındaki rolü çok büyüktür.

Kaynaklar

- CUMBUR, Müjgan (1985). “Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri” *Doğumunun 100.Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- KÂHYA, Alev (1992). “Sosyal Değerlerdeki Değişme Süreci İçinde Aile İçi Sosyal Sıpmalar ve Değişme Yönünün Tespiti”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- NİRUN, N. ve C. ÖZÖNDER (1990). *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, “Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler” Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- NİRUN, Nihat (1978). “Atatürk’ün Milli Mücadele Ruhu”, *Türk Kültür Dergisi*, Ankara, Atatürk Sayısı, XVII, Kasım, 193
- Ömer Seyfettin, (1988). *Bütün Eserleri 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10* (Hazırlayan: Erhan DEMİRUTKU, Namık AYHAN), İstanbul: Akran Yayınları, Zafer Matbaası.
- Ömer Seyfettin, (2020). *Hikâyeler Cilt 1-2*, (Haz. Hülya ARGUNŞAH), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ÖKSÜZ, Yusuf Ziya (1995). *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, AKDİTYK, Türk Dil Kurumu Yayınları:606.
- TURAL, Sadık (1984). “Ömer Seyfettin’in Hayatı ve Eserleri”, *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, İstanbul: Emek Matbaacılık. Marmara Üniversitesi Yayınları: 416.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1979). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları.
- YILMAZ, Ayfer (1998). *Türkçenin Klasiklerinden Ömer Seyfettin’in Hikâyeleri*, Ankara Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 154, Türk Kültüründen Görüntüler: 40.
- Ziya GÖKALP (1986). *Türkçülüğün Esasları* (Haz: Mehmet KAPLAN.) Ankara: Aslımlar Matbaası, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 692.
- Ziya GÖKALP (1976). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak* (Haz: İbrahim KUTLUK), Ankara: Emel Matbaacılık, Kültür Bakanlığı, Ziya GÖKALP Yayınları: 4.
- Ziya GÖKALP (1965). *Külliyatı-II* (Haz: Fevziye Abdullah TANSEL) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.